

EVA S. BALOGH

A Böhm–Cuninghame tárgyalások 1919 júliusában

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetőinek magatartása a Tanácsköztársaság fennállása alatt és szerepük a szovjet hatalom kikiáltásától annak bukásáig még ma is a magyar történettudomány vitatott kérdései közé tartozik. A szociáldemokrata vezetőség 1919. március 21-én hozzájárult a Kommunisták Magyarországi Pártjával való egyesüléshez, teljes egészében, minden komolyabb vita nélkül elfogadta a kommunista politikai programot, beleértve a tanácsrendszer felállítását, a magántulajdon eltörlését és a proletárdiktatúra bevezetését. A szociáldemokraták számbeli fölényéből és erőbeli túlsúlyából természetesen adódott, hogy az államhatalmi szervekben éppen úgy, mint a szakszervezetekben és az egyesült pártban ők voltak többségben. Magatartásuk sokban hozzájárult a Tanácsköztársaság megvalósulásához, de ők voltak azok, akik szembetalálva magukat a növekvő belföldi elégedetlenséggel és az ingatag külügyi és katonai helyzettel, Kun Béla tudtával és beleegyezésével tárgyalásokat kezdtek az antant bécsi megbízottaival. A Tanácsköztársaság bukása után megint a szociáldemokraták kerültek előtérbe és alakítottak kormányt.

A szocialista–kommunista koalíció viharos történetének értékelése még ma sem jutott teljesen nyugvópontra.¹ Ebbe a vitába kíván bekapcsolódni a jelen tanulmány, egyrészt a régebben is ismert, de „újraolvasott” irodalom, másrészt az amerikai levéltárakban talált új anyag felhasználásával a centrista szociáldemokrata vezetők politikai

¹ A Tanácsköztársaság koalíciós politikájának irodalma és annak részletes felsorolása itt lehetetlen és szükségtelen is. Elég megemlíteni, hogy a marxista történetírás, ha részletkérdésekben vannak is véleménykülönbségek, általában elfogadja Hajdú Tibor felfogását, amely szerint a centristák 1919 májusától kezdve már „a proletárdiktatúra likvidálásának” ügyében fáradoztak. (*Hajdú Tibor: A Magyarországi Tanácsköztársaság*. Bp. 1969. 288.) A nem-marxista irodalom eddig még nem jelentkezett olyan kiadvánnyal, amely a Tanácsköztársaság egész történetét próbálta feldolgozni. *Rudolf L. Tőkés* könyve (Béla Kun and the Hungarian Soviet Republic: The Origins and Role of the Communist Party of Hungary in the Revolutions of 1918–1919. Stanford 1967), mint ahogyan címe is jelzi, nem annyira a szociáldemokrata, mint a kommunista párt szerepével foglalkozik. Az utóbbi években két rövid tanulmány jelent meg, egyik Magyarországon, másik az Egyesült Államokban, amelyek a szociáldemokrácia szempontjából figyelmet érdemelnek: *Fehér András: A magyar szociáldemokrácia 1919-es szerepéről*. In: *A Magyarországi Tanácsköztársaság 50. évfordulója*. Nemzetközi tudományos ülészek (Budapest, 1969. márc. 17–19.) Bp. 1970. 223–235, és *Peter Kenez: Coalition Politics in the Hungarian Soviet Republic*. In: *Revolution in Perspective: Essays on the Hungarian Soviet Republic of 1919*. Szerk.: Andrew C. Janos és William B. Slottman. Berkeley 1971. Kenez azt hangsúlyozza, hogy 1919-ben még nem lehetett éles határvonalat húzni a kommunisták és a szociáldemokraták között, mivel a Tanácsköztársaság idején a „kommunizmus (még) a fejlődés folyamatában volt” (uo. 62).

célkitűzéseit és az antant álláspontját vizsgálva a Tanácsköztársaság utolsó napjaiban. Az erre vonatkozó források alapján megállapítható, hogy egyrészt a szociáldemokrata centrum legfontosabb képviselői ideológiailag jóval közelebb állottak a kommunistákhoz és sokkal radikálisabb politikát folytattak, másrészt, hogy az antant-megbízottak a centristákat távolról sem tekintették olyan megbízható partnereknek, mint azt eddig történezeink sejtették. A centristák terve nem a tanácsrendszer felszámolása, hanem annak átmeneti formában való fenntartása volt. Tárgyalásaikat 1919 júliusában az antant hatalmakkal taktikai okokból indították meg, amelyek során a szovjet típusú államrendszer fő vonásait, a magántulajdon szocializálását, a proletárdiktatúrát és a tanácsok rendszerét próbálták megőrizni egy nemzetközi proletárforradalom kitöréséig. A nagyhatalmak nem vállaltak közösséget a Kunfi Zsigmond és Böhm Vilmos által kezdeményezett vállalkozással, nem utolsósorban azért, mert eredeti célkitűzésével nem értettek egyet.²

A bécsi tárgyalások történelmi értékelésénél Kunfi Zsigmond nevével általában nem találkozunk: egyedül Böhm Vilmos szerepét hangsúlyozták azok, akik e témával behatóbban foglalkoztak. Pedig Kunfi Zsimond volt az, aki ezt az akciót elvileg megalapozta. Böhm, aki a szakszervezetekben felnőtt, gyakorlati politikus volt, elvi kérdésekben Kunfi Zsigmondhoz igazodott. Kunfi gondolatmenetét írásaiból és beszédeiből aránylag könnyen nyomkövethetjük, egész pályáját, koncepciójának ellentmondásait ma már monográfia elemzi. Annak ellenére, hogy „március 21-én igen nagy belső aggodalommal” fogadta csak el a proletárdiktatúra bevezetését, a koalíció megteremtése után a diktatúra szükségességét elismerte.³ Kunfi látta, hogy a munkásság nagy tömegei „szilárdan állnak a szocializmus mellett” és a „szocializmus építőmunkáját hatékonyan a diktatúra adta korlátlan hatalommal lehet elvégezni”.⁴ A Tanácsköztársaság második szakaszában azonban határozottan bírálta „a diktatúra kezelésének” módszereit. Attól félt, hogy „ennek a módszernek további következetes alkalmazása el fogja bukztatni [a Tanácsköztársaságot] és el fogja veszíteni a proletariátust” a diktatúra számára. A magyar „kommunista szigetnek” – ahogyan a magyar tanácsrendszert nevezte – megvédése létkérdés, mivel pusztá fennmaradása „a nemzetközi forradalom terjedésének egyik legfontosabb előmozdítója”. Kunfi, osztva az orosz kommunisták felfogását, úgy látta, hogy „állandóan fenntartani egy kommunista szigetet a kapitalista és imperialista államok tengerén nem lehetséges” és ezért a Tanácsköztársaságot minden áron meg kell védeni külső és belső ellenségeitől. Kunfi ezt úgy értelmezte, hogy amíg a nemzetközi forradalom valósággá nem válik, „diktatúra legyen egy átmeneti program szerint, amely az eddigi rendszabályoknak minden lényeges részben való fenntartása mellett egy mérsékeltbb . . . politiká-

² A nagyhatalmak és a szociáldemokrata centrum közötti tárgyalásokat már többen feldolgozták, a tárgyalások megszakításának magyarázata azonban még mindig nincs megfelelően tisztázva. Ld.: Alfred D. Low: *The Soviet Hungarian Republic and the Paris Peace Conference*. Philadelphia 1963. 83–84. L. Nagy Zsuzsa: *A párizsi békekonferencia és Magyarország 1918–1919*. Bp. 1965. 208–220. és Arno J. Mayer: *Politics and Diplomacy of Peacemaking: Containment and Counterrevolution at Versailles, 1918–1919*. New York 1967. 842–847.

³ A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai, (a továbbiakban: MMTVD). Bp. 1960. VI/b. 23. Kunfi felszólalása a Magyarországi Szocialista Párt gyűlésén. Egész pályájára és koncepciójára ld.: Köves Rózsa–Erényi Tibor: *Kunfi Zsigmond életútja*. Bp. 1974.

⁴ Az Ember, 1919. jún. 5. *Kunfi Zsigmond: A diktatúra módszerei*. Idézi: *A magyarországi forradalmak krónikája 1918–1919*. Szerk.: Hetés Tibor. Bp. 1969. 302.

val dolgozik”.⁵ Ilyenformán Kunfi úgy vélte, a magyar munkásság kitartana a Tanácsköztársaság mellett és talán a nagyhatalmak is belenyugodnának egy nem diktatórikus módszereket alkalmazó, de lényegében mégis a tanácsok rendszerén nyugvó államhatalmi berendezés létezésébe. Böhm, a Tanácsköztársaság fennállása alatt, ha nem is ilyen kifinomultan, de lényegében véve hasonlóan értékelte a helyzetet. A Tanácsok Országos Gyűlésén, hozzászólva a diktatúra módszereinek vitájához, úgy nyilatkozott, hogy „a proletárság uralma csak a proletárdiktatúra útján biztosítható”. Az, hogy a diktatúrát milyen módon gyakorolják, nem érdekelte Böhmöt addig, amíg a felhasznált módszer „a proletáruralom minden áron” való fennmaradását eredményezi.⁶ Ez volt az ideológiai hátere Böhm bécsi küldetésének.

Június második felében sokan egyre pesszimistábban látták a helyzetet. Úgy vélték, hogy ha valamilyen változás nem történik, a Tanácsköztársaság összeomlása vagy önsúlyától, vagy még valószínűbben külső nyomásra minden percben bekövetkezhet. Ezek közé tartozott Kunfi is, aki a párt-, majd a tanácskongresszuson foglalta össze ezeket a nézeteket. A legfontosabb kérdés természetesen a nagyhatalmak magatartása volt. Kunfi meg volt győződve, hogy „az antant ezzel a tanácskormányral” tárgyalni nem fog, de ugyanakkor hangsúlyozni kívánta, hogy a cél az, hogy „belső dolgainkba az antant ne avatkozzék bele, bízza azt ránk, minő módon akarja Magyarország proletariátusa önmagát kormányozni”.⁷ A kérdés az volt tehát, hogy miként lehet ezt a két szöveg ellentétben levő tényt és célt összhangba hozni.

Az antant elutasító magatartása és a szociáldemokrata centrum óhaja a munkáshatalom további fenntartására komoly dilemma elé állította a Kunfi köréhez tartozó politikusokat. Gondolatmenetük a következő volt. Ha a jövőben is a kommunistáknak lesz döntő szavuk a politikai élet irányításában, a nyugati hatalmak előbb-utóbb el fogják pusztítani azt a „kommunista szigetet”, amelynek pusztá léte egy nemzetközi forradalom kibukkanásának előfeltétele. Ha ellenben a szociáldemokrata centrumnak sikerül meggyőzni a szövetséges és társult hatalmakat, hogy egy magyar proletárdiktatúra nem kommunista, hanem mérsékeltebb, szociáldemokrata vezetés alatt elfogadható, egyszerre két szociáldemokrata cél valósulna meg. Először is sikerülne átvészelni a nemzetközileg nehéz időket: amíg a nemzetközi forradalom várat magára, a magyar tanács hatalom mérsékeltebb, átmeneti politikát folytatna; akkor ellenben, amikor egy európai proletárforradalom valósággá válik, a magyar szocialista vezetők visszatérhetnének egy teoretikusan és gyakorlatban is hiánytalan proletárdiktatúra bevezetéséhez. Másodszer, az antant hozzájárulása a szociáldemokrata centrum tervéhez azt jelentette volna, hogy azokat a baloldali elemeket, amelyek a szocialisták szerint csak lejárták a proletárdiktatúra gondolatát, sikerülne kiszorítani a politikai életből. Az antant képviselőkkel folytatandó eredményes tárgyalások ilyen módon hozzájárulnának ahhoz is, hogy a szociáldemokrata párt tekintélyét, ami a Tanácsköztársaság alatt hanyatlóban volt, helyreállíthassák és újra bizalmat kelthessenek a párt iránt a szervezett munkásság körében. Ez a terv nem volt

⁵ MMTVD VI/b. 24–25. Kunfi felszólalása a pártgyűlésen.

⁶ Uo. 203–204. Böhm Vilmos előadói beszéde a hadügyi helyzetről a Tanácsok Országos Gyűlésének nyolcadik napján.

⁷ Uo. 167. Kunfi felszólalása a külpolitikai vitában a Tanácsok Országos Gyűlésének hatodik napján.

teljesen irreális. Az antant dokumentumokból kitűnik, hogy voltak a Bécsben élő antant megbízottak között olyanok, akik hajlandóknak mutatkoztak Kunfi tervének támogatására. Thomas T. C. Gregory amerikai kapitány, az American Relief Administration kelet-európai részlegének főnöke például buzgó támogatója volt egy ilyenfajta megoldásnak. Júniusban Gregory kész volt elismerni egy olyan magyar kormányt, amelyben Kun Béla is részt vett volna.⁸

Június végén a centristák cselekvésre határozták el magukat. Kunfi, aki már májusban fel akarta használni az osztrák szociáldemokrata pártot közvetítésre a Tanácsköztársaság és a nagyhatalmak között, Bécsbe látogatott.⁹ Az utat egyelőre csak felderítő szándékkal tette meg: mindössze ki akarta puhatolni régi barátjának, Otto Bauernak, aki 1919 júniusában az új osztrák köztársaság külügyminisztere volt, a véleményét a Magyarországi Tanácsköztársasággal kapcsolatos elgondolásairól. Kunfi szerint Kun Béla és a kommunisták elveszítették a szervezett munkásság bizalmát és pozíciójuk, annak ellenére, hogy a pártkonferencián sikerült akarataiknak érvényt szerezni, tarthatatlan. A Vörös Hadseregben a nacionalista gondolkodás terjedőben van és a Szlovákiából való visszavonulás után valószínű, hogy a Vörös Hadseregben szolgáló volt hivatásos tisztek puccsal fogják eltávolítani a Tanácsköztársaság éléről a szociáldemokrata–kommunista vezetőséget. A helyzet súlyos: választani csak a Tanácsköztársaság és a fehérterror között lehet.¹⁰ Kunfi arra kérte Bauert, legyen segítségére a magyarországi munkáshatalom megmentésében.

Kunfi tárgyalásaival egyidőben Böhm otthon próbálta előkészíteni a talajt. Július 5-én megbeszélésre hívta mindazokat a vezető pozícióban levő szociáldemokratákat, akiknek ideológiai felfogása híven tükrözte a pártban fennálló politikai nézeteket a jobbszárnytól a baloldelig. Az összejövétel főcélja annak a kérdésnek az eldöntése volt, hogy a kulcspozícióban levő szociáldemokraták mennyiben volnának hajlandók támogatni Kunfi és Böhm tervét. Böhm, miután részletesen kifejtette a Tanácsköztársaság lehetetlen helyzetét és a kommunisták népszerűtlenségét a munkásság körében, azt ajánlotta, hogy a szociáldemokraták használják fel a Vörös Hadseregbe toborzott szervezett munkásságot „a kisebbségi diktatúra ellen”. Ebben az esetben a vezetők „fegyverrel a kézben” tudnák biztosítani a „munkásság hatalmát” és ugyanakkor sikerülne megghiúsítani „a fehérterror győzelmét . . . megvalósítani és fönntartani a megtett intézkedésekből [annyit], amennyit a gazdasági lehetőségek és a külpolitikai viszonyok” megengednek.¹¹ A centristák úgy gondolkodtak, hogy ilyen módon lehetséges lenne egy proletárdiktatúrán alapuló, de nem terrorisztikus eszközökkel dolgozó hatalmi állapot fenntartása. A baloldaliak, Hamburger Jenő és Pogány József, később mindkettő a kommunista párt tagja, semlegességükről biztosították Böhm Vilmost: személyesen ugyan nem akartak résztvenni a vállalkozás

⁸ American Relief Administration Papers – Paris – H73. Hoover Institution, Stanford University (a továbbiakban: A.R.A.). Central Europe – 1919. jún.

⁹ Ismeretes, hogy május 2-án, amikor úgy látszott, hogy a román csapatok minden ellenállás nélkül, pár napon belül el fogják foglalni magát a fővárost, Kunfi azt ajánlotta, a Forradalmi Kormányzótanács mondjon le és állítsanak fel direktóriumot a Munkás- és Katonatanács tagjaiból. Ez az új intézmény lett volna hivatva arra, hogy az osztrák szociáldemokrata párt közvetítésével kapcsolatba lépjen a nagyhatalmakkal. MMTVD VI/a. Bp. 1959. 388.

¹⁰ Documents on British Foreign Policy 1919–1939. Szerk.: E. L. Woodward és Rohan Butler. London 1946–1973. 45 kötet. (a továbbiakban DBFP). I. 6., 6–7.

¹¹ Böhm Vilmos: Két forradalom tüzeiben. Bp. 1946. 338.

előkészítésében, de ha sikerül annak megvalósítása, hajlandók voltak a Kunfi–Böhm akciót támogatni. Tehát a centrum és a baloldal között nem volt lényegesebb nézeteltérés. Ellenben a jobboldal és a centrum között már régebben is fennálló komoly ellentétek, amelyek a Tanácsköztársaság fennállása alatt méginkább elmélyültek, most ismét megmutatkoztak. Nem a bal-, hanem a jobbszárny volt az, amelyik nem volt hajlandó Böhm-mel együttműködni. Weltner Jakab, a Népszava főszerkesztője és a jobboldal reprezentáns vezetője „erélyesen szembeszállt” Böhm propozíciójával. Weltner szerint „a szociáldemokraták a forradalomnak ebben a stádiumában leverhetik ugyan a paraziták garázdálkodásait, de nem tudják fenntartani a munkásosztály hatalmát”.¹² Ez világos beszéd volt. Weltner és a jobboldali szociáldemokraták nem voltak hajlandóak együttműködni a centristákkal a Tanácsköztársaság fenntartása érdekében. A tanácsrendszer, Weltner felfogása szerint, még akkor is lehetetlen volna, ha a nagyhatalmak elfogadnák a centristák tervét, mivel maga a magyar munkásosztály nem hajlandó támogatni a proletárdiktatúrát. Márpedig a szakszervezeti vezetők nélkül Böhm terve kivihetetlen volt. A centristák elgondolásai egyelőre megfeneklettek a belpolitikai erőviszonyokon.

Ugyanezekben a napokban Kunfi, aki Böhm belpolitikai tervének megghiúsulásáról még nem tudott, megindította a vállalkozás diplomáciai előkészítését. Ebben segítségére volt az osztrák kormány, amely kérte Czöbel Ernőnek, a Tanácsköztársaság bécsi követének visszahívását. Ez az osztrák kívánság a Forradalmi Kormányzótanácsnak is jól jött, hiszen nem volt titok a Tanácsköztársaság nehéz diplomáciai helyzete és az esetleges tárgyalások szükségessége; Czöbel Ernő pedig bécsi forradalmi akciói miatt *persona non grata* volt diplomáciai körökben. Czöbel utódául Böhm Vilmost nevezték ki, aki általános tekintélynek örvendett. Böhm, annak tudatában, hogy a szakszervezeti vezetők támogatására nem számíthat, eleinte nem volt hajlandó kötelnek állni. Másnap azonban Kunfi hatására, aki közben Budapestre érkezett az osztrák fővárosból, meggondolta magát.¹³ Ekkor kész volt igent mondani azzal a feltétellel, ha először Bécsbe utazhat kipuhatolni a valódi helyzetet. Kun Béla és a Forradalmi Kormányzótanács tagjai természetesen teljesen tisztában voltak a Kunfi–Böhm-terv részleteivel, hiszen máskülönben Böhm bécsi utazása szóba sem jöhetett volna.

Böhm Vilmos július 10-én érkezett Bécsbe és megérkezése után többször is beszélt Otto Bauerrel. Az osztrák külügyminiszter eredeti javaslata egy, az osztrákhhoz hasonló megoldás volt: olyan rendszer felállítását szorgalmazta, amelyben „a munkástanácsok csak tanácsadói szerepben működnek”. Bauer biztos volt abban, hogy a nyugati nagyhatalmak örülnének egy ilyen megoldásnak és ebben az esetben támogatnák is az új rendszert. Böhm ellenben ezt a gondolatot elvetette, mondván, hogy a magyarországi helyzet gyökeresen különbözik az osztrák állapotoktól. Magyarországon, ahogyan ezt a centristák váltig hajtogatták, a választás csak a Tanácsköztársaság és a fehérterror között lehetséges és ezért Böhm azt akarja megtudni, mi lenne a nagyhatalmak véleménye egy mérsékeltbb, de fő vonásaiban mégis szovjet-típusú rezsim bevezetéséről. Bauer természetesen erre a fontos kérdésre kapásból nem tudott felelni, de mindenesetre megígérte, hogy tudakozódní fog az antant bécsi képviselőinél. Annak ellenére, hogy Böhm beismerte a szakszervezeti vezetők diktatúraellenes álláspontját, a beszélgetés végére Bauer arra a

¹² Uo. 339.

¹³ Uo. 340.

megállapításra jutott, hogy „Böhm pozíciója erősebb Kunénál”, és ha az antant biztositókat tudna nyújtani a centristáknak, Kun Béla „hajlandó lenne lelépni”.¹⁴ Böhm még aznap visszatért Budapestre és ott várta be Bauer tárgyalásainak eredményét.

Bauer, ígéretéhez híven, július 16-án látogatott el Henri Allizéhez, a francia polgári megbízotthoz és Thomas A. A. Cuninghame-hez, az angol katonai misszió vezetőjéhez. Ezekről a megbeszélésekről nincs feljegyzésünk, de úgy látszik, hogy a tárgyalások biztatóak voltak, mivel Bauer még aznap táviratban értesítette Böhmöt, hogy az antant megbízottak „saját kezdeményezésükre, (Bauer) szondázása nélkül kijelentették, hogy az antant hatalmak igen örülnének, ha nem kellene katonai erőt használniuk Magyarország ellen”. Nyilvánvalóan egy előre megállapodott rejtjel szerint, ez volt az az üzenet, amire Böhm várt, mivel másnap, július 17-én elfogadta a megbízatást és a Forradalmi Kormányzótanács hivatalosan kinevezte őt a Magyarországi Tanácsköztársaság bécsi teljhatalmú követévé.¹⁵

Böhm kinevezésének híre, különösen kezdetben, nemhogy lelkesedést, hanem kifejezetten visszatetszést váltott ki bécsi antant körökben. Az angol, francia és amerikai diplomáciai megbízottak véleménye szerint a centrista Böhm ideológiailag túlságosan közel állt a kommunistákhoz és Otto Bauer csak nagy nehézségek árán tudta meggyőzni őket, hogy Böhm „a szociáldemokraták képviselője” és ezért „természetesen Kun Béla ellen van”.¹⁶ Az antant körök gyanakvását méginkább növelhette az a július 18-i Bauer–Cuninghame találkozó, amikor Bauer nyíltan kikérte az antant megbízottak véleményét egy szociáldemokrata vezetésű, szovjet-típusú magyarországi rendszer fenntartásáról. Cuninghame válasza nem volt teljesen negatív. Az angol ezredes, aki bécsi tartózkodása alatt a kulisszák mögött állandóan diplomáciai akciókat kezdeményezett, most úgy érezte, hogy elérkezett a cselekvés órája. Ha tárgyalásai folyamán sikerülne rendszerváltozást elérni Budapesten, Cuninghame személyes beavatkozásának lenne

¹⁴DBFP I. 6., 85. Cuninghame Twissnek 1919. júl. 18. – Böhmnek Bauerral folytatott tárgyalásait, amelyek valószínűleg júl. 14-én és 15-én zajlottak le, az antant dokumentumokból lehet figyelemmel kísérni. Böhm júl. 14-i látogatásáról Albert Halstead amerikai megbízott számolt be az amerikai béke delegációnak. National Archives, Washington (a továbbiakban: N. A.) Record Group 59, M820/214/0583. Halstead az amerikai béke delegációnak 1919. júl. 16. – A júl. 15-i tárgyalás részleteit Cuninghame összegezte részletesebben Twissnek írt 1919. júl. 16-i jelentésében. A.R.A. – Paris – H73. – Böhm felfogása a proletárdiktatúra szükségességéről nyilvánvaló egy Bauer és Cuninghame között lefolyt beszélgetésből, amit Halstead jelentett röviden az amerikai béke delegációnak 1919. júl. 18-án Papers Relating to the Foreign Relations of the United States. The Paris Peace Conference 1919. Washington 1943–1947. 14 köt. (a továbbiakban: FRUS PPC) XII. 544. – Azt, hogy Böhm elismerte a szakszervezeti vezetőkkel folytatott megbeszélésének kudarcát, Bauernak abból a megjegyzéséből tudjuk, melyet Cuninghame jelenlétében tett: „most már csak arról van szó, hogy képes-e Böhm a szakszervezeteket magához ragadni.” DBFP I. 6., 85. – Bauer javaslata a munkástanács ausztriai módon való felhasználásával kapcsolatban megtalálható: N. A. Record Group 59, M820/214/0608. Halstead az amerikai béke delegációnak 1919. júl. 17.

¹⁵Bauer Böhmnek 1919. júl. 16. Idézi: *Alfred D. Low: The First Austrian Republic and Soviet Hungary. Journal of Central European Affairs* XX. 1960. 197. Böhm kinevezésének végső aktuusa a Forradalmi Kormányzótanács 1919. júl. 17-i ülésén zajlott le: MMTVD VI/b. 474.

¹⁶FRUS PPC XII. 544. Halstead az amerikai béke delegációnak 1919. júl. 18. – Az antant gyanakvó magatartásáról Böhm kinevezésével kapcsolatban: N. A. Record Group 59, M820/214/0621. Halstead az amerikai béke delegációnak 1919. júl. 18.

köszönhető a magyar probléma megoldása. Politikai és személyi ambíciók egyaránt közrejátszottak abban, hogy Cuninghame mindenáron tanácskozásokba akart bocsátkozni a Tanácsköztársaság megbízottjával és hajlandónak mutatkozott elfogadni a centristák programját a tárgyalások alapjaként. Így azután Bauer előtt mindössze „elővigyázatosan... csak a paraszti rétegek fontosságát és végső soron az ország összes politikai tényezőjének részvételét” hangsúlyozta, anélkül, hogy a proletárdiktatúra és a tanácsrendszer elvét feszegette volna.¹⁷ Úgy látszott, hogy Kunfi és Böhm diplomáciai terve, akármennyire is lehetetlennek tetszett eredetileg, talán mégis reális alapokon nyugodott.

Böhm, mint az újonnan kinevezett magyar követ, július 21-én érkezett az osztrák fővárosba. Másnap, július 22-én, első útja Cuninghame-hez vezetett, aki a nagyhatalmak megbízottai közül a legkomolyabban érdeklődött a szociáldemokrata terv iránt. Cuninghame hivatali szobájába egy igen radikálisnak mutakozó Böhm érkezett, aki jó ideig kitarzott amellett, hogy „ő teljes mértékben Kun Bélát képviseli”.¹⁸ Cuninghame szerint az „első menetben” Böhm egyáltalán nem utalt a közte és Kun között fennálló politikai és ideológiai különbségekre.¹⁹ Természetesen ez csak taktikai lépés volt Böhm részéről, hiszen ha végig kitarzott volna e merev álláspontja mellett, a tárgyalások, amelyekhez a centristák olyan nagy reményeket fűztek, azonnal félbeszakadtak volna. Éppen ezért „az első menet” radikalizmusa után Böhm hajlandónak mutatkozott bizonyos kompromisszumra. Cuninghame feljegyzéseiből kitűnik az is, hogy Böhm nem könnyen adta be a derekát és utasításához híven keményen harcolt egy maximális program elfogadtatásáért. Így például elvben ugyan hajlandó volt a magántulajdon kérdéseiről tárgyalni, de amikor Cuninghame azt követelte, hogy a szociáldemokraták által javasolt kormány térjen vissza a magántulajdon kérdésében a március 21-e előtti állapotokhoz, Böhm kategorikusan visszautasította Cuninghame követelését. Böhm ugyancsak negatívan nyilatkozott egy másik nagyhatalmi kívánságról: míg Cuninghame arról beszélt, hogy a szociáldemokratáknak előbb-utóbb választásokat kell kiírni és a régi parlamenti rendszert visszaállítani, Böhm kijelentette, hogy a jelenlegi viszonyok között erről egyelőre szó sem lehet. Ugyanakkor Böhm többször is hangsúlyozta, hogy a magyarországi helyzet jelenleg megköveteli a tanácskormány fenntartását és a szociáldemokraták, még a legmérsékeltőbbek is, csak ezen az alapon hajlandók a megegyezésre.²⁰ Cuninghame, mint ahogy azt már Bauernek is jelezte, „elfogadta azt az elvet, hogy az új kormány a munkástanácsokra támaszkodék”, de ugyanakkor „hangsúlyozta a paraszttanácsok szük-

¹⁷FRUS PPC XII. 544. Halstead az amerikai béke delegációknak 1919. júl. 18. – Ennek a beszélgetésnek a részletei több táviratban is megtalálhatóak és a különböző leírások a legfontosabb pontokban megegyeznek: uo. 549. és 615–616. Halstead az amerikai béke delegációknak 1919. júl. 18. illetve júl. 24.

¹⁸N. A. Record Group 59, M820/190/0653. Halstead az amerikai béke delegációknak 1919. júl. 22.

¹⁹FRUS PPC XII. 616. Halstead az amerikai béke delegációknak 1919. júl. 24. – Cuninghame ugyan maga is küldött jelentést erről a fontos beszélgetésről, de mivel feletteseit ekkor még nem akarta beavatni terveibe, szándékosan igen szűkszavú volt. Szerencsére Cuninghame részletesen beszámolt a tárgyalások menetéről az amerikai Halsteadnek, aki többször és hosszabban informálta az amerikai béke delegációt.

²⁰N. A. Record Group 59, M820/190/0653. Halstead az amerikai béke delegációknak 1919. júl. 22.

ségességét is”.²¹ Cuninghame persze abban reménykedett, hogy a proletárdiktatúra előbb-utóbb békés módon egy olyan tanácsrendszerbe torkolna, amely nemcsak a munkás, hanem a többi réteg tanácsain is alapulna és amit „egy erős szövetségközi bizottság ellenőrizne”.²² Ez a formula mindkét fél számára elfogadható volt. Böhm időt akart nyerni, mint ahogy azt Kun Bélának be is vallotta, Cuninghame pedig meglehetősen biztos volt a dolgában.

A tárgyalás végére megszületett az a terv is, hogy Kun Béla lemondása után a politikai vezetés egy szociáldemokrata triumvirátus kezében összpontosulna: Böhm Vilmos, Haubrich József és Ágoston Péter egy direktóriumot állítana fel a Forradalmi Kormányzótanács helyett.²³

A centristák szempontjából ennek az első beszélgetésnek az eredménye óriási diplomáciai sikernek számított. Igaz, hogy a megoldás kompromisszumos volt, de Cuninghame elvben mégis elfogadta a legfontosabb szociáldemokrata követeléseket: a magántulajdon államosítását és a tanácsok fenntartását. Sőt, az is kitűnt, hogy Cuninghame nem volt egyedül ennek a tervnek a támogatásában: Thomas T. C. Gregory kapitány ugyancsak örömmel fogadta a centristák ajánlatát és hajlandó volt együttműködni e téren angol kollégájával. Ekkor már senki sem gondolt arra a tervre, amelyet júniusban még Gregory is elfogadott volna, hogy ti. Kun Béla is vegyen részt a kormányban.²⁴

Böhm diplomáciai sikere július 22-én leginkább a keleti fronton fennálló katonai helyzetnek volt köszönhető. A Vörös Hadsereg július 20-án támadást intézett a román hadsereg ellen, amely a nagyhatalmak ígérete ellenére még mindig a Tisza balpartján állomásozott, ahelyett, hogy visszavonult volna a Párizsban kijelölt demarkációs vonalra. Kezdetben úgy látszott, hogy a Vörös Hadsereg győzelmesen fog kikerülni ebből az új katonai összetűzésből. A magyar hadsereg nagy része július 20-án sikeresen átkelt a Tiszán és azon a napon, amelyen Böhm először tárgyalt Cuninghame-mel, a magyar csapatok még mindig támadásban voltak, gyors ütemben haladva Keletre a hátráló román csapatok mögött. Július 22-én még mindig úgy látszott, hogy a Vörös Hadsereg újra megismétli korábbi nagyszerű teljesítményét, amikor az északi hadjárat idején két hét alatt sikerült egész Kelet-Szlovákiát felszabadítania a csehszlovák csapatok megszállása alól. Böhm Vilmos tehát ekkor még mint az erősebb fél tárgyalt, míg az antant képviselők, nem tudván előre a magyar–román konfliktus kimenetelét, a gyengébb partnereknek bizonyultak. Egy szovjet-típusú rezsim, abban a formában is, ahogyan azt Böhm felajánlotta, természetesen gyanakvást keltett a nagyhatalmak képviselőiben, de „egyelőre el kellett szenvedni”, mivel, különösen ha a Vörös Hadsereg győzelmesen kerül ki a keleti hadjáratból, a szociáldemokraták ajánlata „feltétlenül haladást jelent” a fennálló helyzethez

²¹ Böhm Kunnak 1919. júl. 25. Idézi: *Böhm*: 344. Böhm jelentése Kunnak részleteiben is megegyezik Halstead táviratával, melyet az amerikai béke delegációnak küldött 1919. júl. 22-én: N. A. Record Group 59, M820/190/0653.

²² N. A. Record Group 59, M820/190/0653. Halstead az amerikai béke delegációnak 1919. júl. 22.

²³ Böhm Kunnak 1919. júl. 25. Idézi: *Böhm*: 344.

²⁴ A. R. A. – Paris – H73. A[pponyi] A[lbert] Gregorynak 1919. júl. 22. és Gregory Logannak 1919. júl. 1.

képest.²⁵ Nyilvánvaló, hogy Böhm tárgyalásainak kimenetele végeredményben a magyar Vörös Hadsereg hadviselőképességének volt a függvénye.

Cuninghame, aki eddig hivatalosan nem informálta kollégáit a Böhm-mel való tárgyalásokról, július 23-án két összefüggő beszédet is rendezett. Az elsőn Cuninghame és Gregory számolt be az amerikai Albert Halsteadnek és az olasz Livio Borghesének Böhm javaslatairól és a tárgyalások állásáról. Először a megbízottak megegyeztek, hogy a javaslatok és ellenjavaslatok, amelyeket Cuninghame részletesen megbeszélte Böhm Vilmoossal, számukra elfogadhatóak és az amerikai és olasz megbízottak készen mutatkoztak ezen az alapon folytatni a tárgyalásokat. (Halstead állásfoglalását az gyengítette, hogy feletteseinek utasítása szerint nem lett volna szabad résztvennie az akcióban.) Ezen az első megbeszélésen megfogalmaztak egy nyolc pontba foglalt nyilatkozatot, amelyben helyet kapott a proletárdiktatúra fenntartásáról szóló cikkely. Ugyanakkor azt a bekezdést, amely egy parlamentáris rendszer későbbi felállításáról szólt, szándékosan homályosan fogalmazták. Az antant képviselők ugyancsak hozzájárultak ahhoz, hogy az új kormány legfontosabb szerve egy Böhm-ből, Haubrichből és Ágostonból álló direktórium legyen. A tárgyalások most már szövetségi szinten folytatódtak.

Magyar emigráns körökben élénk tiltakozást váltott ki, hogy az antant megbízottak beleegyeztek a munkáshatalom ideiglenes fenntartásába. Gróf Apponyi Albert egy csaknem szenvedélyes hangú levélben így összegezte ellenvetését: „Kunt félre lehet állítani (talán saját hozzájárulásával és egy időre), az erőszak fegyverét le lehet tompítani, de a rendszer lényegét nem fogják (a centristák) megváltoztatni, hacsak Önök nem beszélnek teljesen világosan. És a rendszer lényege egy osztály diktatúrája . . . Sem Magyarországnak, sem pedig Európa biztonságának nem használ az, hogy mérsékelt és simább modorú emberek veszik kezükbe az osztályuralom rendszerét. Magát a rendszert kell határozottan elutasítani.”²⁶

Július 23-án este, amikor az antant megbízottak másodszor gyűltek össze a Böhm–Cuninghame-féle tárgyalások megbeszélésére, váratlanul úgy tűnt, hogy a centristák terve a korábbi biztató kilátások ellenére kútba esik. Ennek azonban nem a magyar ellenforradalmárok álláspontja volt az oka. Erre a második találkozásra ui. már meg kellett hívni Henri Allizét, a francia megbízottat, akit eddig az angol és amerikai képviselők tudatosan kihagytak a tárgyalások előkészítéséből, egyrészt, mivel 1919. második felében már nem bíztak Franciaországban, másrészt, mivel Böhm Vilmos maga kívánta a franciák kizárását az antanttal való tárgyalásokból. Mint ahogyan várható volt, a francia megbízott azonnal kifogást emelt a Böhm–Cuninghame-féle formula ellen. Allizé jól informált diplomata volt, aki szerint Böhm „túlágosan szpartakista”; Allizé attól félt, és ebben az esetben nem egészen ok nélkül, hogy Böhm terve nem más, mint a Tanácsköztársaság álcázott formában való folytatása. A többiek rábeszélésére ugyan hajlandó volt végülis támogatni a nyolcpontos előterjesztést, feltétele azonban az volt, hogy Böhm nevét törlik a direktórium névsorából és helyette Garami Ernőt állítják előtérbe. A Tanácsköztársaság megalapí-

²⁵FRUS PPC XII. 617. Halstead az amerikai béke delegációnak 1919. júl. 22. A katonai helyzet még júl. 23-án sem volt teljesen világos. Ezen a napon antant-megfigyelők jelentették, hogy a román katonai védekezés igen „gyenge” és hogy a magyarok biztosan vonulnak Nagyvárad felé. A.R.A. – Paris – H73. Halstead az amerikai béke delegációnak 1919. júl. 23.

²⁶A.R.A. – Paris – H73. A[pponyi] A[lbert] Gregorynak 1919. júl. 23. és FRUS PPC XII. 617. Halstead az amerikai béke delegációnak 1919. júl. 22.

tása után Svájcba emigrált Garami nem hogy semmiféle kapcsolatban nem állt a Tanácsköztársaság vezetőivel, hanem reformista elveiből fakadóan egyenesen ellenezte a proletárdiktatúra bevezetését Magyarországon. Garami személye tehát garanciát jelentett arra, hogy az új kormány hajlandó lesz feladni a tanácsállam legjellemzőbb vonását, a proletárdiktatúra alkalmazását.²⁷ A szövetséges megbízottak tárgyalása tehát kompromisszummal végződött s ez a kompromisszum végső fokon az eredeti Böhm-féle terv elvetését jelentette.

Másnap, július 24-én Cuninghame, miután megszerezte kollégái hozzájárulását a tárgyalások folytatásához, magához hívatta Böhmöt és átadta neki a nyolc pontból álló javaslatot. Böhmöt, nemcsak személyi okokból, valószínűleg igen kellemetlenül érintette az a tény, hogy saját maga helyett Garami Ernő nevével találkozott a javaslat első sorában. Bár a dokumentum többi pontja előnyös volt a centristák szempontjából, az antant megbízottak azon követelése, hogy Garami, a jobboldal képviselője vegyen részt az új kormányban, alapjában véve lehetetlenné tette a centrista terv sikeres kivételét. Garami a világorradalom közeli kirobbanását „optikai csalódás”-nak és „forradalmi romanticizmus”-nak tekintette,²⁸ s még egy tiszta szociáldemokrata kormányban sem volt hajlandó résztvenni, mivel saját pártját túlságosan gyengének tartotta a hatalom átvételére. Garami szerint a magyar körülmények között a szociáldemokraták részére az egyetlen megoldás egy koalíciós kormányban való részvétel volt, amely kormányban a Magyarországi Szociáldemokrata Párt csak alárendelt szerepet töltene be a polgári és paraszt pártok mellett. Mindennek ellenére Böhmnek nem volt választanivalója: akármennyire ellene volt is Garami bevonásának az új kormányba, nem tehetett mást, mint, hogy beleegyezett az antant képviselők követelésébe. Cuninghame ugyanis, beszélgetésük legelején bejelentette Böhmnek, hogy Kisújszállásnál a román csapatok minden nagyobb nehézség nélkül leverték a magyar katonai alakulatokat és a Vörös Hadsereg rendezetlenül hátrál az ellenség elől.²⁹ Ilyen körülmények között a centristák már nem tárgyalhattak egyedül,

²⁷ Allizé Böhmről alkotott véleménye megtalálható Cuninghame Twisshez írott 1919. júl. 29-i jelentésében. DBFP I. 6., 109. Az amerikai dokumentumgyűjteményben a nyolcpontos megbeszélési alapnak mindkét változata szerepel. Az első verziót, amelyben még Böhm neve áll, Gregory kapitány küldte meg Herbert Hoovernek, az American Relief Administration igazgatójának. A második változatot Halstead továbbította az amerikai béke delegációnak. Ennek részletei a következők: 1. Direktóriumot kell létrehozni teljes kormányhatalommal Haubrich, Ágoston, Garami részvételével. 2. Kun Béla jelenlegi kommunista kormányát leváltani, a kommunista propagandát beszüntetni. 3. A diktatúrát valamennyi osztály képviselőiből alakult kormánynak kell felváltania. 4. Minden terrorisztikus cselekmény azonnali beszüntetése. 5. Nyomban kérni kell egy tanácsadó antantbizottság kiküldését. 6. A békekonferencia a blokádot felszámolja s megindítja a szén- és élelmiszerszállítást. 7. Semmiféle politikai üldözésre nem kerülhet sor. 8. Az államosításra vonatkozó végső döntést az állandó kormánynak kell bízni. FRUS PPC VII. 310.

²⁸ *Garami Ernő*: Forrongó Magyarország. Emlékezések és tanulságok. Bécs, 1922. 72–73.

²⁹ *Böhm*: 342–343. Böhm saját beszámolója erről a beszélgetésről nagyjából megfelel a valóságnak, de a dátumokat összekeveri. Böhm szerint ő először júl. 23-án látogatott el Cuninghame-hez és ezen a napon történt, hogy Cuninghame elmondta neki a katonai összeomlás híret. Viszont más helyről biztosan megállapítható, hogy Böhm júl. 22-én találkozott először Cuninghame-mel. Böhm ugyancsak téved, amikor azt írja, hogy Cuninghame júl. 23-án számolt be neki a Vörös Hadsereg vereségéről, mivel a kisújszállási csatára csak júl. 24-én került sor. Ld.: A Magyar Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének hadműveletei naplója. 1919. ápr. 21. – 1919. júl. 31. Szerk.: Liptai Ervin. Bp. 1974. 179.

mivel az a reményük, hogy a tanács hatalom, ha módosított formában is, de fenntartható, a Vörös Hadsereg összeomlásával megdőlt. Most már a jobboldali szakszervezeti vezetőknek kellett tárgyalniuk az antant megbízottaival. És valóban, Böhm ugyan elfogadta az ajánlatot, de kijelentette Cuninghame-nek, hogy „megbeszélésre kell összehívnia elbarátaikat”.³⁰ Még aznap felhívta Kun Bélát telefonon és arra kérte, hogy a kormány küldje Bécsbe Weltner Jakabot és Peyer Károlyt, két jobboldali szociáldemokratát, hogy vele együtt folytassák a megkezdett tárgyalásokat. Kun, tudva, hogy a Tanácsköztársaság helyzete kritikus, azonnal hozzájárult a két szakszervezeti vezető kiküldetéséhez, annak ellenére, hogy egy hónappal előtte egyszerűen megtagadta hasonló célzatú utazásukat az osztrák fővárosba.³¹ Weltner és Peyer elutazásuk előtt hosszabban tárgyaltak Kun Bélával és Kun titkára volt az, aki elkísérte őket az osztrák határig.³² Kun Béla tehát tudatában volt annak, hogy a tárgyalások első fázisa befejeződött és személyesen vett részt a második fázis előkészítésében. Böhm ugyan nem nagy örömmel, de nyomban táviratozott Garaminak, arra kérve, hogy jöjjön azonnal Bécsbe.³³ A katonai összeomlás drasztikusan megváltoztatta a Tanácsköztársaság kül- és belpolitikai helyzetét.

Ezalatt Párizsban Herbert Hoover, aki mindezekről az új fejleményekről még nem tudott, a Legfelső Tanács július 25-i ülésén felhívta a nagyhatalmak képviselőinek figyelmét a Bécsben folyó tárgyalásokra. Gregory kapitánytól ő kapta meg először a Böhm–Cuninghame tárgyalások részleteit és a nyolc pontból álló javaslat szövegét, azt a verziót, amelyben még Böhm neve szerepelt. Hoover röviden vázolta Böhm ajánlatát, hozzátéve, hogy Böhm „a saját részéről kész egy új szociáldemokrata kormányt alakítani, aminek a vezetése az ő kezében, diktatórikus alapon, összpontosulna”. A centrista tervnek a munkáshatalmat érintő részletei, mire Párizsba értek, teljesen elveszítették eredeti értelmüket: Böhm mint katonai diktátor szerepelt a nagyhatalmak tárgyalásaiban. Noha nem értették világosan a Böhm-féle ajánlat szövevényes ideológiai háttérét, az antant képviselőinek komoly aggodalmi voltak a bécsi tárgyalásokkal kapcsolatban. Arthur Balfour, az angol külügyminiszter egyik kérdést a másik után intézte Hooverhez, különösen Böhm megbízhatósága felől. Hiszen Böhm a Vörös Hadsereg főparancsnoka volt és eddig Párizsban úgy ismerték, mint a Tanácsköztársaság egyik legradikálisabb vezetőjét. A kérdés az volt, hogy lehet-e „egy komplikált politikai megegyezésről szó” egy ilyen baloldali, szpartakista, szociáldemokrata-kommunistával, hiszen Párizsban a munkásmozgalom terminológiáját és Böhm valóságos pozícióját alig ismerték. Hoovernek tetszett a terv és azt ajánlotta, hogy „azonnal jelentsék ki, hogy készek támogatni minden olyan

³⁰ FRUS PPC XII. 618. Halstead az amerikai béke delegációnak 1919. júl. 24.

³¹ *Böhm*: 343. Böhm téved, amikor emlékiratában úgy nyilatkozik, hogy Weltner és Peyer júl. 23-án hagyták el Budapestet, mégpedig Kun Béla megbízásából. Böhm 1919-es saját feljegyzéséből kiténik, hogy Böhm maga volt az, aki a két szociáldemokrata vezető kiküldetését sürgette és Weltner és Peyer nem júl. 24-én, hanem 25-én érkeztek Bécsbe. Ld.: *Gábor Sándorné*: Böhm Vilmos bécsi magyar követ jelentései a Peidl-kormányhoz és Ágoston Péter külügyminiszterhez. *Párttörténeti Közlemények* 1960. 3. sz. 197.

³² N. A. Record Group 59, M820/215/0086. Halstead az amerikai béke delegációnak 1919. júl. 30. – Egy magyar származású amerikai kapitány, Bernath Weiss hírszerzési jelentéséből világosan kiténik, hogy a tárgyalások, amelyeket „Bauer kezdeményezett”, Kun Béla tudtával és beleegyezésével folytak.

³³ *Garami*: 152–153. Ld. még: DBFP I. 6., 96. Cuninghame Balfournak 1919. júl. 25.

kormányt, amely nem terrorisztikus alapokon nyugszik.” A Legfelső Tanács tagjai azonban ingadoztak és megegyezés híján egyszerűen elnapolták a döntést.³⁴

Hoover eredetileg örömmel fogadta a tárgyalások hírére és hajlandónak mutatkozott támogatni a centristák célkitűzéseit, míg a Párizsban székelő francia és antant diplomaták Cuninghame tervével szemben bizalmatlanok voltak, a szövetséges katonai vezetők pedig Böhmmel szemben tápláltak gyanakvást. A gyanakvás és az elnapolás döntő oka az volt, hogy a Legfelső Tanács véleménye szerint Böhm csak „időt próbált nyerni Kun számára”.³⁵

Másnap reggel a Legfelső Tanács visszatért a magyarországi helyzetre és ez alkalommal a bécsi tárgyalások fogadtatása még hűvösebb volt, mint az előző napon. Georges Clemenceau francia miniszterelnök és a Legfelső Tanács elnöke bevallotta, hogy „a Tanács tagjai nincsenek teljesen tisztában azzal, hogy milyenfajta kéréseket és követeléseket terjesztett (Böhm) a Szövetséges Hatalmak elé”. Hoover, aki az előző napon még hajlandó volt elfogadni egy mérsékelt tanácskormányt, megváltoztatta véleményét és kategorikusan kijelentette, hogy „veszélyes a Szövetséges Hatalmaknak tárgyalásokat kezdeni titkos ügynökökkel”. Ferdinand Foch tábornagy, a Szövetséges Hadsereg parancsnoka, aki a kérdés katonai vonatkozásai miatt részt vett ezen az ülésen, így foglalta össze a Legfelső Tanács aggodalmát: „aki a szövetségesek segítségét bírja, idővel újfajta álláspontot képviselhet, mégpedig a siker minden kilátásával”. Vagyis másképpen kifejezve, teljesen mindegy, hogy Böhm Kun megbízottja-e vagy sem, mert ha a szövetséges hatalmak Böhm mögé állnak és támogatják a centristákat, a magyar szociáldemokraták olyan rendszert vezethetnek be, amelyet akarnak és ez a rendszer akár a Tanácsköztársaság folytatását is eredményezheti. Ez pedig a nagyhatalmak kijátszását jelentette volna, amit az antant képviselői mindenképpen el akartak kerülni. Ezért a Böhmmel való további tárgyalások helyett a Legfelső Tanács, Hoover ajánlatára, hivatalos nyilatkozatot bocsátott a nyilvánosság elé: gazdasági segítséget csak „egy megfelelő formában kinevezett kormány kaphat”.³⁶ A tanács hatalom és a proletárdiktatúra ennek a formulának nem felelt meg. Böhm tervét, mely alapján véve már Bécsben hajótörést szenvedett, a nagyhatalmak Párizsban teljesen keresztülhúzták.

Weltner és Peyer Bécsbe érkezésével a tárgyalások tartalma gyökeresen megváltozott. Névlegesen ugyan még mindig Böhm vezetésével folytak a megbeszélések, de egyre inkább látható volt, hogy a kezdeményezés a szakszervezeti vezetők kezébe csúszott át. Eltávolodásukat jól illusztrálja az a július 30-i találkozó Kun Bélával, amely az osztrák–magyar határon folyt le. A három szociáldemokrata még együttesen próbálta rábeszélni Kun Bélát a saját és a Forradalmi Kormányzótanács lemondására. Kun Béla azonban nem volt hajlandó kötélni és azt hangoztatta, hogy „soha Budapesten és a csapatok között nem volt olyan lelkes hangulat, mint most. A fronton kitűnően állunk. A csorbát kiköszörültük, a románokat visszaverték és a győzelem egyáltalán nem kétséges.”³⁷ Böhm Vilmos ugyan könyvében elmarasztalja és nevetségessé teszi Kun Bélát túlzott

³⁴FRUS PPC VII. 254–256. A Legfelső Tanács 1919. júl. 25-i ülése.

³⁵A.R.A. – Paris – H75. James Logan, az American Relief Administration párizsi megbízottja Gregorynak 1919. júl. 24-én és Hoover Gregorynak júl. 26-án.

³⁶FRUS PPC VII. 306–307. A Legfelső Tanács 1919. júl. 26-i ülése.

³⁷Böhm: 348.

optimizmusáért, a valóságban azonban Böhm, Kun instrukciójának értelmében, visszament Cuninghame-hez és megismételte, majdnem szóról-szóra, Kun utasításait: „a Vörös Hadsereg nincsen annyira elzüllesztve, mint gondolta; mindössze csapatösszevonásokról van szó. A románok nem próbálták átlépni a Tiszát” és ezért „a Kun Bélára nehezedő nyomás még nem elégséges ahhoz, hogy lemondásra lehetne kényszeríteni”.³⁸ Böhm a további hazai akciókban nem vett részt s nyíltan nem lépett fel ekkor a kommunisták ellen.³⁹ Ez volt az a pont, ahol Böhm és a jobboldali vezetők útjai elváltak. Weltner volt az, aki Budapestre való visszatérése után, július 31-én összehívta a Szakszervezeti Tanács plenáris ülését és összegezte bécsi tárgyalásainak eredményeit. A jelenlevő 46 szakszervezeti vezető közül csak hárman szavaztak a Tanácsköztársaság fenntartása mellett, míg 43-an Kun Béla és a Kormányzótanács lemondását követelték.⁴⁰ Ezek után a Forradalmi Kormányzótanácsnak nem volt más választása, mint a Budapesti Munkás- és Katonatanács összehívása. Ezen a gyűlésen ugyan a centrista beállítottságú Rónai Zoltán, Kunfi sógora volt az, aki nyilvánosan követelte a Kormányzótanács lemondását, de már világos volt, hogy az ideológiai különbségek a centristák és a jobboldali szociáldemokraták között áthidalhatatlanok. Az új miniszterelnök, a jobboldali szociáldemokrata Peidl Gyula egyszerűen nem volt hajlandó megjelenni a Munkástanács ülésén, mert semmiféle formában sem akart azonosulni azzal a tanács hatalommal, amelyet Kunfi és Böhm átmenteni próbáltak.⁴¹ Haubrich és Ágoston neve ugyan még mindig szerepelt az új, „szakszervezeti kormány” tagjai sorában, később azonban kitűnt, hogy részvételük mindössze félreértésen alapult. A jobboldali szociáldemokraták a Cuninghame–Böhm-féle tárgyalásokból kiindulva, abban a hiedelemben voltak, hogy Haubrichék személyéhez az antant hatalmak ragaszkodtak.⁴² Böhm magyar követként Bécsben maradt, pozíciója azonban abban a pillanatban megrendült, amikor Peidl Gyula saját embereként Weltner Jakabot küldte az osztrák fővárosba az antant megbízottakkal való tárgyalások folytatására.⁴³ Sem a kormány összeállítása, sem a Peidl-kormány ideológiája nem tükrözte a centrum eredeti tervét. A nagyhatalmak nem támogatták a munkáshatalom átmentésének programját, a Vörös Hadsereg tisztántúli veresége pedig végleg rombadöntötte a centristák diplomáciai próbálkozását.

³⁸ DBFP I. 6., 115. Cuninghame Balfournak 1919. júl. 31.

³⁹ Böhm visszaemlékezéseiben, amelyeket 1923-ban adott ki először, igen kritikusan írt Kun tanácsköztársasági tevékenységéről. 1919-ben azonban még más véleményen volt: Kunt barátjának és „elvtársának” nevezte, aki „tapasztalt vezető” és aki „éles felismeréssel több ízben is utalt arra a veszélyre, amely az orosz minta kritika nélkül való utánzásából származhat”. Ld.: *Böhm Vilmos: A Magyar Tanácsköztársaság keletkezése és összeomlása*. New York, 1920. 30.

⁴⁰ *Hajdú*: 350.

⁴¹ Uo. 353.

⁴² Garami egyáltalán nem volt megelégedve a Peidl-kormány összetételével. Visszaemlékezéseiben így írt a „szakszervezeti kormányról”: „Elvtársaim előtt nem csináltam titkot abból, hogy a Peidl-kormány összeállítását – három volt népbiztos volt a tagja és egyetlen polgár sem! – elhibáztam tartom. Persze, tudomásul kellett vennem, hogy minden az antant-követekkel való megbeszélés alapján történt, hogy az exponált bolsevisták – Ágoston Péter, Haubrich József, Garbai Sándor – egyenesen Cuningham (sic) angol ezredes kívánságára kerültek be a kormányba és hogy Peidl azért nem alkotott rögtön koncentrációs kabinetet a polgársággal, mert – egyáltalán nem kérdezték meg előzően, hanem befejezett tények elé állították...” *Garami*: 155. – Mint ahogyan ebből a tanulmányból kitűnik, Garami tévedett: nem az antant hatalmak, hanem a centristák voltak azok, akik „az exponált bolsevisták” bevonását követelték.

⁴³ *Weltner Jakab: Forradalom, bolsevizmus, emigráció*. Bp. 1929. 253.